

Лідія Ковалець

НОВОЗНАЙДЕНІ ВІРШІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Уперше надруковано (у супроводі відповідних приміток) 9 поезій Ю. Федьковича, які не потрапили до його Першого повного і критичного видання творів та досі перебували в рукописах. Автографи зберігаються у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника (ф. 11 (Барвінських), спр. 5843/356).

Ключові слова: Юрій Федькович, Іван Франко, вірш, рукопис видання творів, трагічне.

Lidiya Kovalets. The newly found poems by Yury Fedkovych

The paper introduces 9 properly annotated poems by Yu. Fedkovych which were not included into the first edition of the writer's complete works and have remained in manuscript form. The autographs are kept in the manuscript division of Vasyl Stefanyk Lviv Scientific Library of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Key words: Yury Fedkovych, Ivan Franko, poem, manuscript, edition of works, tragic.

Юрій Федькович
(1834–1888)

На початку 1902 р., споряджаючи у світ перший том Першого повного і критичного видання творів Юрія Федьковича “Поезії” (друкувався в друкарні НТШ), його редактор І. Франко скористався великим корпусом не лише надрукованого (збірками буковинця, публікаціями в періодиці, альманахах, читанках), а й автографами поета, збереженими в архівах львівської “Просвіти”, чернівецької “Руської Бесіди”, отриманими від приватних осіб чи то роздобутими й випадково, скажімо, у 1879 р. на Краківському ринкові Львова в однієї перекупки, що загортала черешні в аркуші зошита з копіями Федьковичевих поем “Новобранчик” і “Лук’ян Кобилиця”. Клич “до всіх Вп. земляків, кому дорога пам’ять одного з наших найбільших поетів”, поділитися матеріалами “чи то з автографів, чи копій із тих творів Федьковича, які досі або не були друковані, або були друковані в виривках, з пропусками, з відмінами і т.і., або яких першодруки недоступні”, прозвучав й офіційно, через газету “Буковина” 19 червня 1901 р. Персональні листи

І. Франка до багатьох осіб теж зафіксували глибоку, пристрасну перейнятність автора цією роботою та її безперечну результативність. Отож у просторій, правда, незавершеній статті “Перше повне видання творів Федьковича”, яка фрагментами друкувалася в “Ділі” за 1901 рік і фактично анонсувала видавничий захід НТШ, редактор із задоволенням констатував, що “з поетових автографів, захованих у різних місцях, редакція нового видання видобула мало що не сотню нових, досі ще не звісних творів” [7, 120]. Наголосимо, що навіть із виходом першого тому пошуки, знахідки й вишукування можливостей для приміщення новознайдених поезій не припинилися, позаяк останні подавалися в додатках і до другого, і до четвертого томів видання.

Однак, як з’ясувалося, оприлюдненню підлягло ще не все, написане найбільшим тоді українським поетом і те, що він у манускриптах пустив у світ. Закінчуючи “Передмову” до першого тому, І. Франко зауважив: “Ще

деякі автографи Федьковичевих поезій, знайдені між посмертними паперами пок. В. Навроцького, знаходяться в приватних руках, та, на жаль, лишилися редакторам недоступні” [3, X]. Важко сказати, чи автор цих слів знав про наявність невідомих матеріалів саме в Ол. Барвінського, педагога, видавця, на той час посла до віденського парламенту, – в усякому разі, він зважив на подачу Ол. Барвінським нової, не відомої раніш добірки недатованих Федьковичевих віршів у “Правді” в грудні 1889 р. і, може, саме тому мав підстави звернутись до нього письмово 27 червня 1901 р.: “Припускаючи, що між Вашими рукописними скарбами знайдеться немало листів і автографів Федьковича та і загалом матеріалів, що можуть кинути світло на його діяльність, обертаюся до Вас з уклінною проською яко один із редакторів першого повного і критичного видання його писань допомогти сьому ділу своїми матеріалами і ласкавими вказівками (...) Усякий причинок буде зазначено у виданні, від кого походить” [4, 169]. Відповідь адресата виявилася заперечною, в одній із Франкових зауваг до тому читаємо: “... На наше запитанє проф. Барвінський заявив, що ніяких автографів Федьковичевих поезій (...) у нього нема” [3, 496].

Крапки над “і” нині розставляють новознайдені у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника документи, зокрема супроводжувальна записка літературознавця, письменника, педагога В. Коцовського до Ол. Барвінського від 17.V.1890 р. (“Рукописи Федьковича, добуті мною в Ряшові між паперами В. Навроцького, ч. 1-8, прошу по зужиткованю в “Правді” мені ласкаво звернути” [ф.11 (Барвінських), спр. 4676]), а разом із нею автографи тих творів, що з’явилися у названому часописі. У тому ж фонді (спр. 5843/356) виявлено цілу добірку віршів, складену з невидрукованих, досі невідомих Федьковичевих автографів, кожен із яких підписаний ним власноруч; у правому верхньому кутку кожного з аркушів формату А 5 і ще меншого В. Коцовський, у свою чергу, теж залишив олівцем свої підписи.

Власне, ідеться про твори, найімовірніше, з часу народження “Диких дум”, із їх надзвичайно вразливого настроєвого поля, отже, із середини 1870-х рр. Невідомо, як потрапили до В. Навроцького ці спершу акуратно виписувані, а відтак подані і скорописом, з поодинокими виправленнями, живі свідки поетової меланхолії, крайнього розчарування у своїй долі, у людях, у гармонійності світобудови, можливостях досягнути душевного спокою. Утім у зазначений час власник автографів, відомий економіст, публіцист, співробітник “Правди”, саме за громадську діяльність, послугуючись виразом І. Франка, був “кинений на Мазури” [5, 72], себто призначений владою у м. Ряшів (Жешув), що нині в південно-східній Польщі, отож, він, мабуть, і забрав із собою поетові писання, якщо саме там вони були розшукані. В. Коцовський же з 1889 р. учителював в українській гімназії в Ряшеві й, очевидно, скористався доступом до архіву В. Навроцького.

Мали рацію древні проголошувати: “Verba volant, scripta manent” (“Слова відлітають, написане залишається”). Невідомі раніш поезії Федьковича теж залишилися, і добре, що залишилися на терені рідної землі. Через посередництво першопублікації їх автор зараз вступає з нами в ширший процес спілкування, себто звершує те, чого як митець бажав найбільше, – дарма що в цьому провідному бажанні ледь не всієї творчості “співати за могили” виявляється виразна індивідуальна трагічна психологія: без неї, за М. Сріблянським, “нема дійсного романтичного настрою” [2, 460].

Тексти подаємо в тій же послідовності, як вони розташовані у справі, із максимальним збереженням особливостей мови і правопису автора. Принагідно дякуємо працівникам Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника за збереження цих справжніх літературних реліквій, а професорам, докторам філології Б.І. Мельничуку та К.Г. Германові – за наукове консультування.

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ

Твої очі

Чого люде нарікають,
Що я ся волочу?
Нехай лучче нарікають
В'ни на твої очі,
Що ти ними світ морочиш –
Землю запалила!..
Як я хотів в вогонь скочить –
Ти чо' не пустила?

* * *

Посіяв я круту руту –
Убила руда!..
Вийди, вийди, фіявочко*) , –
О вийди сюда,
Нехай тобі підпишуся –
Ще й душу завдам,
Аби тобі! Однаково:
Удам ци не вдам.

*) *Фіявочка* – фіалочка.

Я з моїм Богом не сварюся

Я з моїм Богом не сварюся,
Яку ми долю дав, то й дав,
Але чому він іншу душу,
Чо' інше серце не поклав
У мої груди так, як другим?
Чого сміятись не навчив
Над людсков нуждов так, як люде,
Чо' торгувати не навчив
Товаришами, як худобов,
А гроші в корчмах пропивать
З Джурджуванами*), а на гробі
Батьківскім різать гайдука?
Чо' й моя доля не така?

*) *Джурджуван* має означати попа волоского (прим.
Ю. Федьковича).

* * *

Чого ти хочеш, чорний друже?
Черлені очі заверташ,
Чого на мене так? Я душу
Ту свою вже завдав ти раз,
А другої уже не маю!
Нема ні Бога, ані раю,
Нема нічого, тільки – світ!..
Беріт собі мене, беріт!..

* * *

Я став у вечер був молитись,
Хотів молитися – не міг,
Пішов у лагір проходитись –
Гадав, що там той добрий Біг
Мене учує – привитає!..
Ні, не витає, а післав
До мене – і назвать не знаю,
Кого він се мені післав
З черленими, як жар, очима!..
Знай, вхопив душу на вогонь,
А відти в лід сибірський кинув!
Я думав – правда, а то сон.

Мої сестри

Хоть в мене щастя і не було,
І долі зроду я не мав,
То мав хоть сестри, як зазулі,
У ні, як в Господа, дуфав*),
А в'ни мене осиротили!..
Найстаршу піп товстий забрав,
Надію німчики убили,
А я з любово лиш оставсь,
З тов наймолодшою!.. що з того?
Гадав у добрий час небогу
Хоть з херувимом подружить
Та вік собі при ні дожить,
Казав: як з рідною сестрою!
Не довелось!.. Прилетів
Той ангіль з неба – повинчали,
Я придивився – аж то щазник!..
Украв наличман**) ангелів
Та й обдурил мене, дурного!..
Пропала єс єси, небого,
Як камінь в морю!.. Але хто
Казав наличман ми здирати
З лихого? Було 'го нехати,
І не пізнав би був ніhto,
Що дьявол! Херувим, та й годі!..
Погріб сестру я у городі
Під черешнею, а у лад
І свою яму став копать***).

*) *Дуфати* – тут: вірити.

**) *Наличман* – маска.

***)) Доля кожної з трьох Федьковичевих сестер справді виявилась трагічною. Середульша, Одокія, заміжня за о. М. Теодоровичем (у вірші названа найстаршою), померла при перших пологах. Наймолодша, Павліна, відійшла іще 12-річною. Особливо трагічна доля спіткала найстаршу сестру поета Марію, від народження каліку, але дуже вродливу й мистецьки обдаровану. Досі вважалося,

що причиною її смерті в липні 1848 р. стали сухоти, тоді як знайдений у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника лист Романа Заклинського до Ол. Барвінського від 28.VII.1899 р. дає підстави для іншої версії, наразі художньо підтвердженої братом-поетом. Річ у тому, що, побувавши у Федьковичевих краях і затим видавши кілька праць (зокрема “За слідами Федьковича”, “Спомини про Федьковича”), Р. Заклинський примістив у них, мабуть, не все, якщо в 1899 р. повідомив свого адресата про наступне: “Безталанна Маріка (...) померла, здається, замучена похотями тілесними жовнярів, котрі в домі Гординських розквартирувалися та нею, мов пилакою, оден до другого перекидали” (ф. 11, спр. 1201, п.86, с.10). Рідний Федьковичеві Сторонець-Путилів, що в Буковинській Гуцулії, та сусідні села в 1848 р. справді були “театром історії Кобилиці” (І. Франко), тривалі військові постої, зокрема в домі Гординських, мали завданням “якнайострійше й безпощадно карати всіх ворохобників, слідити за рухом між селянами й держати їх у карбах” [1, 164–165]. Отож згадані у вірші “німчики” як призвідники смерті Марійки, може, і справді служиві австрійської армії.

* * *

Як Господь знає – так я знаю,
Що довго жити я не му,
Да те байба*)! Я не питаю,
Я світ у яму не возьму!
Але що після мене буде?
Як після мене будуть жить
Та гризтися сердешні люди?
О чим і я, й я став журить!..
Як били, так і будуть бити:
Хто битий, того будуть бити,
Хто б'є, тому ся поклонять!..
Чого та смерти ся боять?..

*)Байба – байдуже.

* * *

Я не журюся, що загину,
І цар, і старець у торбах,
В одну ся замішають глину,
В однакий ся розсип'ють прах.
Да і нехай! Шо буде, буде,
Але коли ті бідні люде

ЛІТЕРАТУРА

1. *Смаль-Стоцький С.* Буковинська Русь: Культурно-історичний образок. – Чернівці: З друк. Т-ва “Руська Рада”, 1897.
2. *Сріблянський М.* Юрій Федькович // *Українська хата.* – 1913. – Ч. 7-9. – С. 455-462.
3. *Федькович Осип Юрій.* Поезії / Писаня Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне видане. Т.1. З перводруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснення додав др. І. Франко. – Львів, 1902. – XXII+783 с.
4. *Франко І.* До О.Г. Барвінського. Львів, 25 червня 1901 р. // *Зібр. тв.: У 50 т. – К., 1986. – Т. 50. – С. 169.*
5. *Франко І.* Іван Гушалевич // *Зібр. тв.: У 50 т. – К., 1982. – Т. 35. – С. 7-73.*
6. *Франко І.* Молодий вік Осипа Федьковича // *Зібр. тв.: У 50 т. – К., 1980. – Т. 27. – С. 149-164.*
7. *Франко І.* Перше повне видання творів Федьковича // *Зібр. тв.: У 50 т. – К., 1982. – Т. 33. – С. 116-136.*

м. Чернівці

До свої мети ся допнут?..
Не час – они мня в гріб ведут!..

* * *

Мій батько був опришок званий,
З Добошукowymi ходив
Та різав люде, як барани,
Або живцем на кіля бив.
А мати, плачучи, вечерю
Готовит було: тук-тук-тук
Нараз у вікна!.. Боже милий,
Мати отворит – він, як крук
Улетит в хату – весь кривавий,
Трісне ручницею до лави –
А сам до мене: хлопче, спиш?
Коли вже й ти меш різать люде?
Е ні, я, таточку, не буду!..
А він у реготи: О меш,
О меш, мій сину!... Й довелося!..
Коби мій батечко ще й досі –
Да шо й казати! Давних літ,
Хоть люде давне лихо дуже,
То хоть залізні руки були,
А нині? – Поховайте світ!.. *)

*) У цьому вірші ліричний герой Федьковича знову віддає данину власноруч створеному міфowi про “коссованщину”, себто своє походження від простого гуцула Коссована. І. Франко у статті “Молодий вік Осипа Федьковича” наводить свідчення Кліма Ганкевича, який начебто чув із уст поета наступне пояснення такої клички: “Давно колись жив у Сторонці гуцул, що звався Коссован. Був се чоловік нелюдяний, скорий до бійки і до кривди людської, а затим загально нелюблений в селі. Мусив він добре датися взнаки людям, коли ім'я його перейшло опісля в поговорку; всякого нелюдяного і недоброго чоловіка в селі почали прозивати Коссованом, так як деінде з подібних причин прозивають “Довбушуком”, “Дралою”, “Драгарюком” і т.п.” [6, 151]. Як бачиться, у вірші силою уяви “видобуто” із глибин індивідуального та колективного підсвідомого образи жахливих аномалій, загострених душевних станів, що пояснюється крайньою нервовою виснаженістю автора, його самотністю і трагічним світовідчуттям.